

στάλλωσις του χαρακτήρος αὐτοῦ τοῦ ἐκπροσωπούντος τὴν τάξιν ἑκείνην. Ιδίᾳ τῆς παρ' ἡμῖν κοινωνίας, εἰς τὴν ἀπόκειται ἡ μείζων δρᾶσις ἐν τῷ σημερινῷ ἡμῶν βίῳ, τελεῖται ἡδη ὑπὸ τὸ πρανίον τοῦ ποιητοῦ ἑκείνου, ὁ ὄποιος τυγχάνει ἡ μόνη ἵσως καὶ τελειοτέρα ἔκφρασις τῆς ἡμικῆς καὶ αἰσθητικῆς καταστάσεως τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς κοινωνίας: τοῦ Γεωργίου Σουρῆ.

Δέον δῆμος νὰ ποιήσωμεν τὴν οὐσιωδεστάτην αὐτὴν παρατήρησιν: ὁ Πουλσινέλλας, ἀπὸ τῆς σατύρας βεβαίως ὅρμηθεις τοῦ χρόνου προϊόντος μετεβλήθη εἰς κωμικὸν μόνον χαρακτήρα: ἡ σατυρικὴ νύξις μετὰ τοῦ χρόνου μειουμένη ἔξ-έλιπε τέλεον ἐν τῷ ὑποκειμένῳ διπέρ αἰνικεμενικῶς εἴτα

ἔχειρίσατο αὐτῆς: ὁ χαρακτήρα ἀπὸ σατυριζόμένου μετεβλήθη εἰς σατυριστὴν ἀλλων χειρόνων ἕαυτοῦ, ὡς τοιοῦτος δὲ ὁ Πουλσινέλλας ἐνέπνευσε συμπαθείας, ἀγάπην καὶ ἐνθουσιασμούς ἔστιν ὅτε: ὁ Τρωμῆος, ἢ τοῦ Φασουλῆ φέρει τὸ δόνομα ἢ τοῦ Περικλέτου, διανυει ἔτι τὴν πρώτην περίοδον τὴν σάτυραν ἐν ἕαυτῷ φέρων: τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἡ ἐμνικὴ συνείδησις γρηγορεῖ καὶ διαμαρτύρεται: ὅτι ἐν τῷ θεάτρῳ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη ἐμφανίζομενα δύνανται νὰ ἔξεγειρωσι πάλμοις εἰς τὰ στήθη τοῦ ἡμετέρου λαοῦ καὶ νὰ φωτίσωσι τὴν διάνοιάν των· τὸ ἴδανικὸν ἐθνικὸν δράμα δύναται νὰ ὑπάρξῃ, αὐτὸ καὶ μόνον.

(Ἐπεται συνέχεια.)

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΡΑΜΑΣΙ ΤΟΥ ΣΑΙΕΠΗΡΟΥ ΚΑΙ ΕΝ Τῷ ΠΟΙΗΜΑΤΙ ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ

νότο G. Chiarini.
(συνέχεια.)

III.

Ἄλλοτε ἐλέγετο, καὶ ἵσως λέγεται ἀκόμη ὅτι τὸ θέατρον σωφρονίζει διὰ τοῦ γέλωτος τὰ ἡθη (eastigat ridendo mores). Τοῦτο εἶναι προφανὲς φεῦδος. Εἶναι φεῦδος ἐκ τῶν πολλῶν ἑκείνων, ἀτινα λεχθέντα καὶ ἀρχὰς ἄνευ κακοῦ σκοποῦ καὶ γενόμενα ἀποδεκτὰ παρὰ πᾶσιν ἄνευ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἔξετάσεως, ἴσχυονσι κατέπιν καὶ θεωροῦνται ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς ἀλήθειαι ἀναμφισβήτητοι· καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἀποπλανῶσιν ἐκ τῆς εὐθείας ὅδου τὴν κρίσιν τῶν πολλῶν, καὶ γίνονται αἴτια μεγάλων δεινῶν. Ὁχι, ὁ γέλως ὁ ἐγειρόμενος ἐκ τῆς θεωρίας τῶν κακῶν καὶ ἔλαττωμάτων τοῦ πλησίον, δὲν εἶναι ὅρθος καὶ δὲν θὰ διορθώσῃ ποτὲ κάνενα. Ὁ γέλως ἑκεῖνος εἶναι πολὺ ἀσχημός. Ὁ γέλως ἑκεῖνος ἐγείρει εἰς τὰ κατώτατα βρόντη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς λυπηρότατον ἔνστικτον, τὸ ἔνστικτον διὰ τοῦ ὅποιου ὁ ἀνθρωπὸς αἰσθάνεται εἰδός τι κρυψίας εὑρεσκείας ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν κακῶν τὰς δοπίας δὲν ἔχει, εἴτε νομίζει ὅτι δὲν ἔχει. Τὸ νὰ γελῶμεν διὰ τὰς ἡμικὰς ἀσχημίας τῶν ἀλλων, διὰ τὰς δοπίας ὥφειλομεν ἀπὸ ἐναντίας νὰ αἰσθανόμεθα οἴκτον, εἶναι κακεντρέχεια καὶ σκληρότης, ὅπως καὶ τὸ νὰ περιγελῶμεν τὰς σωματικὰς δυσμορφίας τοῦ πλησίον. Ἄλλ' ἡμεῖς εἴμεθα τοσοῦτον ἀσυνεπεῖς καὶ ἀλογοὶ ὡστε, ἐνῷ ἡ θέα δυστυχούς τινος κυφοῦ ἢ ἀναπήρου, χλευαζομένου ὑπὸ τῶν παίδων τῶν τριόδων, ἡδύνατο νὰ ἐγείρῃ ἐν ἡμῖν σφροδοτάτην ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν ἀναγώγων ἑκείνων παίδων, μεταβαίνομεν εἴτα εἰς τὸ θέατρον ὅπως γελάσωμεν ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν ἡμικῶν ἔλαττωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, τῆς φιλαργυρίας, φευδολογίας, ματαιοδοξίας κτλ.

„Συγγραφεῖς τινες, καὶ ίδιᾳ δραματικοὶ (γράφει ἡ κυρία Jameson) ἀρέσκονται πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐπιδεικνύσι πνεῦμα ἐκδέτοντες ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὰς μικρὰς δυστροπίας καὶ ἀντιτίηλιας τῶν γυναικῶν, τὰς ζηλοτυπίας αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν ὥραιά τηντα καὶ τὴν κομφότητα περὶ τὸ ἐνδύεσθαι, τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν κακολογίας, τὰς ὄποιας κρύπτουσιν ὑπὸ τὸν πέπλον πλαστῆς φιλίας.“ Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι, ἔξετάζομενοι ὑπὸ ἡμικήν ἔποιφιν, ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τριοδιτῶν ἑκείνων παίδων οἵτινες διασκεδάζουσι περιγελῶντες καὶ χλευάζοντες τοὺς κυφοὺς καὶ ἀναπήρους: ἡ δὲ τέχνη αὐτῶν, ὅσον δήποτε πνεῦμα καὶ ἀν ἐπιδεικνύσιν ἐν αὐτῇ, εἶναι πενιχρὸς καὶ εὐτελής.

Οποία διερμεγέθη διαφορὰ μεταξὺ τῆς εὐτελοῦς ταύτης καὶ τῆς ὑψηλῆς ἑκείνης τέχνης, ἥτις παριστᾶ τὰ με-

γάλα ἀνθρώπινα πάθη, τοὺς φοβεροὺς αὐτῶν καὶ αἴματηροὺς ἀγῶνας, τὰς φρικωδεῖς αὐτῶν καὶ μοιραίας συνεπείας, τῆς μεγάλης τέχνης τοῦ Ἀλιγιέρη καὶ τοῦ Σαιεπήρου, τῆς δοπίας πάντες αἰσθάνονται τὴν ἡμικήν σπουδαιότητα! Ἡ ἀνάγνωσις τῆς Φραγκίσκας καὶ τοῦ κόρητος Οὐγολίνου, τοῦ Ἀμπέτου καὶ τοῦ Μάκβεθ, ἀφίνει τὸν ἀναγνώστην σκεπτικὸν καὶ συγκεκινημένον: ὅσον διαρκεῖ ἐν αὐτῷ ἡ ἐντύπωσις τῆς ἀναγνώσεως ἑκείνης, δὲν ἐνθυμεῖται πλέον τὰς μικρὰς δυστυχίας, τὰς μικρὰς κακίας, τὰς μεγάλας ἀνοησίας τῶν ἀνθρώπων· ἡ ψυχὴ του εἶναι ἀπρόσιτος εἰς πᾶν εὐτελές αἰσθημα, εἰς πᾶσαν ταπεινὴν καὶ μικρολόγον σκέψιν· ἡ ψυχὴ του εἶναι πλήρης ἐκ τῶν φοβερῶν ἑκείνων σκηνῶν, καὶ ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν παρίστανται καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος ὅπερ διήκει δι' ὅλης τῆς παραστάσεως, ἀνυψοῦται μέχρι τῆς ἴδεις μιᾶς ἀνωτέρας δικαιοσύνης, μυστηριώδους, ἀδοράτου, διοικούσης καὶ κυβερνώσης τὰ τοῦ κόσμου.

Ο Ἀλιγιέρης καὶ ὁ Σαιεπήρος εἶναι ἐν τῇ νεωτέρᾳ φιλολογίᾳ οἱ δύο μεγάλοι ἀντιπρόσωποι τῆς ὑφίστης δικαιοσύνης, καὶ ἐν τούτῳ πρὸ πάντων, ὡς ἐν τῇ οὐσίᾳ, δρμοίαζουσιν οἱ δύο μέγιστοι νόες, τὰ δύο εὐρύτατα πνεύματα, ἀτινα παρέστησαν τὸν ἀνθρώπον καὶ τὸν κόσμον διὰ τοῦ λέγου· καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἐμέωρησαν τὰς γυναικίας μὲ τὸ εὐρύτατον πνεῦμα τῆς φιλανθρωπίας, τῆς σοφίας καὶ τῆς βαθυτάτης ἀγάπης, καὶ ἀπέδωκαν δικαιοσύνην εἰς τὰς ἀγαθὰς αὐτῶν τάσεις καὶ φυσικὰς συμπαθείας.

Συγγραφεὺς τῶν ἡμετέρων χρόνων, δημιλῶν περὶ τοῦ Κάτωνος, θὰ ἐνόμιζεν ὅτι ἐπιδεικνύει μεγάλην κριτικὴν δεινότητα, ἀναπτύσσων Κύριος οἵδε ποίας μικρολόγους καὶ κακεντρεχεῖς θεωρίας περὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Κάτων παρεχώρησεν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν σύζυγόν του εἰς τὸν Ὁρτένσιον καὶ ἔπειτα τὴν ἔλαβε πάλιν ὧπεισω. Ο Δάντες δὲν ἔπραξεν οὕτως: “Οτε ὁ Βιργίλιος, εἰς τὴν εἰσοδον τοῦ Καθαρτηρίου, συναντᾷ τὸν Κάτωνα, θέλων νὰ μετατρέψῃ εἰς εὐμένειαν καὶ εὐπροσηγορίαν τὴν αὐτηρότητα τοῦ σοβαροῦ γέροντος, ἀναφέρει αὐτῷ τὴν σύζυγόν του:

Ma son del cerchio ove son gli occhi casti
Di Marzia tua, che in vista ancor ti prega
O santo petto, che per tua la tegni:

Ο δὲ Κάτων ἀποκρίνεται:

Marzia piacque tanto agli occhi miei
Mentre ch'io vivo fui, diss'egli allora,
Che quante volle grazie da me, fei.

Ο νέος συγγραφεὺς θὰ ζητήσῃ ἐν τῇ πράξει τοῦ Κά-

τωνος μίαν ἀπόδειξιν τῆς πλεονεξίας καὶ φιλαργυρίας αὐτοῦ· ὁ ἀρχαῖος ποιητής, ὅστις βλέπει ὑψηλότερον, ὅστις δέδει εἰς τὰ ἀνθρώπινα γεγονότα τὴν εὐνοϊκωτάτην καὶ γενναιοτέραν ἐξήγγυσιν, εύρισκει ἐν αὐτῇ τῇ πράξει πολλὴν μεγαλοψυχίαν συνδεδεμένην μετὰ πολλῆς ἀγάπης. Οἱ ἀληθῶς μεγάλοι ἄνδρες εἶναι φύσει σὴγαθοί, καὶ ἡ ἀληθινὴ ἀγαθότης συνισταται κατὰ τὰ ἔννεα δέκατα ἐκ τῆς ἐπιεικείας. Ὁ Δάντες, ὅστις, ὡς ἐρρήμη, εἶνε εἰς ἐκ τῶν μεγαλητέρων ἀντιπροσώπων τῆς ἰδέας τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ νέωτέρᾳ τέχνῃ, αἰσθάνεται ὅτι ἡ Φραγγίσκα εἶναι ἔνοχος, καὶ τὴν καταδικάζει εἰς τὸν Ἀδην· ἀλλ’ ὅπόσην συμπάθειαν καὶ δόποῖον οἴκτον ἐκφοάζει ἐν τῷ πταίσματι καὶ τῇ ποινῇ τῆς γυναικὸς ἐκείνης:

Francesca, i tuoi martiri

A lacrimar mi fanno tristo e pio.

Καὶ ὁ οἴκτος, ὁ κατέχων τὴν καρδίαν τοῦ ποιητοῦ. μεταδίδεται εἰς τὸν ἀναγνώστην διὰ τῆς διηγήσεως τῆς ἱστορίας τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ἥτις φαίνεται, καὶ εἶναι, μᾶλλον δυστυχῆς ἡ ἔνοχος.

Ἐν τῷ Ἀδῃ καὶ ἐν τῷ Καθαρτηρίῳ ὁ Δάντε, Ὅστις κάμνει τὸ ταξεδίον ἐκεῖνὸν ὅπως ἐξαγνίσῃ καὶ καθάρῃ ἑαυτόν, δὲν δύναται, ἐννοεῖται, νὰ εὕρῃ εἰ μὴ ἀμαρτωλούς: ἀλλ’ εἰς τὰ φοβερὰ δράματα τὰ ὄποια, πολλάκις μὲ δλίγους στίχους, πολλάκις μάλιστα μὲ ὀλίγας λέξεις ἀνελίσσει πρὸ τῶν ἀναγνωστῶν, αἱ ἀμαρτωλοὶ γυναικεῖς ἔχουσι σχεδὸν πᾶσαι τὶ τὸ συμπαθὲς καὶ ἐπίχαρι.

Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὴν Σαπίαν, τὴν εὐγενὴ ἐκ Σιένης, γυναικα, ἥτις ἐξορισθεῖσα ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν τῆς συνέλαβε τοσοῦτον μῆσος κατ’ αὐτῶν, ὡστε μόλις ἔμαθεν ὅτι εὑρίσκονται εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Φλωρεντίνους, ἐδεήθη πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἥττης τῶν ἑαυτῆς συμπολιτῶν καὶ μεγάλως ἐχάρη ἴδοισα τὴν εὐχὴν αὐτῆς ἐκπληρουμένην. Αὐτὴν ὅμως, ἀλλ’ καὶ ἡτο γυνὴ τολμηρὰ καὶ ὑπερήφανος, μετενόησε διὰ τὸ ἀμάρτημά της, τοῦθο ὅπερ εἰς τοὺς συγχρόνους τῆς δὲν συνέβαινε πολὺ συχνά: καὶ διὰ τοῦτο ὁ Δάντε συναντᾷ αὐτὴν οὐχὶ ἐν τῷ Ἀδῃ ἀλλ’ ἐν τῷ Καθαρτηρίῳ. Εἶναι περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν τὴν Πίλαν τῶν Τολομέων, τὴν Νέλλαν, τὴν Πικάρδαν. Οἱ ἀναγνόντες τὴν Θείαν Κωμῳδίαν ἔχουσι πάντοτε ζωηρὰς ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῶν τὰς γλυκείας καὶ συμπλεῖται τάττας μορφάς.

Ἐν γένει δὲ τῶν γυναικῶν, ἀς παρέστησεν ὁ Δάντε (παρέστησεν, ἐννοοῦμεν, ὡς ἀνθρώπινας μορφάς, δηλαδὴ ὡς γυναικας τοῦ κόσμου τούτου, εἰς τὸν ὄποιον ἔζησαν, ἡμέρητος καὶ ὑπέφεραν, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὑπέφεραν) αἱ κυριώτεραι ἀρεταὶ εἶναι ἡ ἀγαθότης καὶ εὐσπλαγχνία· ἀρεταὶ αἵτινες ἀποτελοῦσι μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σκληρότητα καὶ ἀγριότητα τῶν πλειστων ἀνθρώπων, οἵτινες ὑπῆρχαν εἰς αὐτὰς πατέρες, σύζυγοι, ἀδελφοί. Αὐτοὶ οἱ στίχοι, μὲ τοὺς ὄποιούς ὁ ποιητὴς ὅμιλετ περὶ τῶν τριῶν γυναικῶν ἀς ἀνέφερα, εἶναι θελκτικωτάτη μουσικὴ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν γλυκυτέρων ἥχων τῆς γυναικείας ἀρετῆς καὶ πραότητος.

Deh quando tu sarai tornato al mondo,

E riposato della lunga via,

Seguitò il terzo spirito al secondo,

Ricorditi di me che son la Pia;

Siena mi fe' disfeciemi maremma,

Salsi colui che inannellata pria

Disposando m'avea con la sua gemma.

Τοιουτοτρόπως ἡ Pia dei Tolomei διηγεῖται εἰς τὸν Δάντε τὴν ἱστορίαν της, ὀλόκληρον τὴν τραχικὴν ἱστορίαν τοῦ βίου της μὲ τρεῖς μόνους στίχους, τρεῖς στίχους ἐμπεριέχοντας μεγάλην τραγῳδίαν, τὴν ὅποιαν οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἐπεξειργασθή καὶ ἀνέπτυξε. Ὁ δὲ Forese Donati ὅμιλετ ὡς ἐξῆς πρὸς τὸν Δάντε περὶ τῆς συζύγου του, ἥτις διὰ τῶν προσευχῶν καὶ παρακλήσεών της κατώρθωσε νὰ ἐπιταχύνῃ εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τοῦ ἐξαγνισμοῦ ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν του.

..... Si tosto m'ha condotto
A ber lo dolce assenzio de' martiri
La Nella mia col suo pianger dirotto.
Con suo' prieghi devoti e con sospiri
Tratto m'ha della costa ove s'aspetta,
E liberato m'ha degli altri giri.
Tant' è a Dio più cara e più diletta
La vedovella mia che tanto amai,
Quanto in bene operare è più soletta.

Καὶ ὅτε κατόπιν ὁ Δάντε ἔρωτά τὸν Forese:

Ma dimmi se tu sai dov' è Piccarda:

Ἐκεῖνος ἀποκρίνεται:

La mia sorella che tra bella e buona
Non so qual fosse più, trionfa lieta
Nell' alto Olimpo già di sua corona.

Δὲν φαίνεται εἰς τοὺς ἀναγνώστας ὅτι εἶχον δίκαιον λέγων ὅτι ἐν τοῖς στίχοις τούτοις ἡχεῖ παν ὅτι γλυκὺ καὶ ἥπιον ἔχουσιν αἱ γυναικεῖαι ἀρεταῖ; Ἔγω, ὁσάκις ἀπαγγέλλω αὐτοὺς κατ’ ἐμαυτόν, καὶ συλλογίζομαι πόσον σκληροὺς καὶ τραχεῖς καὶ φοβεροὺς ἥχους κατώρθωσε νὰ εὕρῃ ὁ Δάντε ἐν τῇ ἵταλικῇ γλώσσῃ καὶ μετρικῇ ὅπως περιγράψῃ τὸν κόσμον τῶν κολασμένων, δὲν δύναμαι νὰ μὴ σταματήσω εἰς τοὺς στίχους τούτους θεωρῶν μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἥδονῆς τὴν γλυκεῖαν καὶ ἀγαθόποιού δύναμιν ἥν ἡ εἰκὼν τῆς γυναικὸς ἐξηγολούμησε νὰ ἀσκῇ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς θλιβερὰς ἡμέρας τῆς ἐξορίας του.

Κατὰ τὸν θλιβερὸν ἐκεῖνον χρόνον τῆς ἐξορίας του ὑπερεξεχείλιζεν ἐκ τοῦ στήμους του τὸ μῆσος καὶ ἡ ἀγανάκτησις κατὰ τῆς προσφιλοῦς καὶ ἀδίκου πατρίδος του Φλωρεντίας, ἥτις εἶχεν ἐκδιώξην αὐτὸν ἐκ τοῦ κόλπου τῆς, εἶχεν ἐξορίσην αὐτὸν τὸν ποιητὴν της, τὸν εἶχεν ἐκδιώξην ὡς ληστὴν καὶ ἀπατεῶνα. Καὶ ἐκεῖνος ἀνεκούφιζε τὸ μῆσος καὶ τὴν ὄργην του συγγράφων τὸ ἀθάνατον ποίημα, ὅπερ εἶναι μεγάλη δικαιοσύνη καὶ συγχρόνως μεγάλῃ ἐκδίκησις

Godì Fiorenza, poi che se' si grande,
che per mare e per terra batti l'ali
E per lo inferno il nome tuo si spande.

Ἄλλ’ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπανήρχετο εἰς τὸν νοῦν του καιρούς εὐγενῆς γυναικεία εἰκὼν, ἡ εἰκὼν τινος ἐκ τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἵτινες ὑπῆρχαν, ὡς αὐτός, μάρτυρες καὶ θύματα τῶν κομματικῶν παθῶν τῶν συμπολιτῶν του· καὶ ἡ τρικυμία τῆς ψυχῆς του κατηγορούμενη εἰς γλυκεῖαν καὶ γαληνισμάτων μελαγχολίαν, καὶ ὁ στίχος του ἐπανεύρισκε τότε τὰς ἀβράδες ἐκείνας ἀρμονίας, εἰς τὰς ὄποιας νέος ὡν εἶχεν ἐκχύσει τὸν πρὸς τὴν Βεατρίκην ἔρωτά του.

(ἐπεται συγχέεια.)